

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นกลไกสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน
THE APPLICATION OF BUDDHIST PRINCIPLES AS A STRATEGIC METHOD
FOR CREATING UNITY IN SOCIETY
BASED ON THE FOUNDATION OF MUTUAL SUPPORT

พระครูจิราภรณ์วรงค์ ญาณุตตโม (ระเวีย)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Phrakru Chirakanchanawong Yanuttamo (Rawia)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanyasridvaravadi Buddhist College

Corresponding Author E-mail : rawia19612506@gmail.com

(Received : November 28, 2024 ; Edit : December 12, 2024; accepted : December 13, 2024)

บทคัดย่อ

ในสังคมไทย วัดและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นมายาวนาน วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ แหล่งให้การศึกษา และศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ ในขณะที่ชุมชนเองก็มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงวัด อุปถัมภ์พระสงฆ์ และร่วมทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันนี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนาและวิถีชุมชนมีความมั่นคงสืบต่อมาอย่างยาวนาน

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นนี้กำลังถูกท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน วิถีชีวิตที่เร่งรีบ ความเจริญทางวัตถุ และกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลให้ความผูกพันระหว่างวัดและชุมชนเริ่มห่างเหิน การฟื้นฟูและธำรงรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันดำเนินการ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างความสามัคคีเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะหลักธรรมสำคัญ เช่น สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา) และอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ที่เน้นการมีใจรักในสิ่งที่ทำ ความเพียรพยายาม ความเอาใจใส่ และการใช้ปัญญาไตร่ตรอง

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางสร้างความสามัคคีบนรากฐานของการเกื้อกูลต่อกัน จะช่วยสานสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและชุมชนให้กลับคืนมา ส่งเสริมให้สังคมมีศีลธรรมจริยธรรม ลดความขัดแย้ง สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, ความสามัคคีในสังคม, การเกื้อกูลต่อกัน, สังคมไทย

Abstract

In Thai society, temples and communities have had a strong, intertwined relationship for a long time. Temples are not merely places for religious ceremonies, but also serve as spiritual centers, educational institutions, and focal points for community development. At the same time, communities play a vital role in maintaining temples, supporting monks, and participating in Buddhist activities. This mutually supportive relationship has been a crucial foundation that has enabled Buddhism and community life to remain stable and enduring.

However, this close-knit relationship is currently being challenged by social changes in the modern era. Fast-paced lifestyles, materialism, and globalization have caused the bond between temples and communities to become more distant. Restoring and preserving the positive relationship between temples and communities is therefore an urgent matter that all sectors must collaborate on.

Applying Buddhist principles to create social harmony is a highly effective approach that aligns well with the Thai societal context. Key principles include the Four Bases of Social Solidarity (generosity, kind speech, helpful action, and impartiality), the Four Divine Abidings (loving-kindness, compassion, empathetic joy, and equanimity), and the Four Bases of Success (zeal, effort, thoughtfulness, and investigation). These principles emphasize having a love for what one does, perseverance, attentiveness, and the use of wise consideration. In summary, applying Buddhist principles to foster harmony on a foundation of mutual support will help restore the positive relationship between temples and communities, promote morality and ethics in society, reduce conflicts, create unity, and strengthen Buddhism. This will be an essential foundation for developing a robust and sustainable Thai society going forward.

Keywords: Buddhist Principles, Social harmony, Mutual Support, Thai Society

บทนำ

สังคมไทยมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดและชุมชนมาอย่างยาวนาน วัดไม่ได้เป็นเพียงศูนย์กลางของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์รวมของการศึกษา การพัฒนาชุมชน และจิตวิญญาณอีกด้วย (กรมการศาสนา, 2560) ในขณะเดียวกัน ชุมชนก็มีบทบาทสำคัญในการค้ำจุนวัด สนับสนุนพระสงฆ์ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันนี้เป็นรากฐานของความมั่นคงและความต่อเนื่องทางสังคมในประเทศไทยมาหลายศตวรรษ

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนที่สืบทอดกันมานานนี้กำลังเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของยุคสมัยใหม่ วิถีชีวิตที่เร่งรีบ วัตถุนิยม และโลกาภิวัตน์ ทำให้ช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเขตเมือง (พระมหาไชย สิริอโณ, 2561) ชุมชนชนบทแม้โดยทั่วไปจะยังคงรักษาความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะปรับตามกระแสสังคมมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างวัดกับชุมชนจึงกลายเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกัน

แนวทางที่น่าสนใจแนวทางหนึ่งคือการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความกลมเกลียวและความสามัคคีในสังคม พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมวัฒนธรรมและค่านิยมของคนไทยมาอย่างยาวนาน และคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น ย้ำคุณธรรมอย่างความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง (พระพรหมคุณาภรณ์, 2559) หลักธรรมสำคัญได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา), พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา), และอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เมื่อวัดและชุมชนได้ทำความเข้าใจและฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ ก็จะสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์อันสำคัญและมีส่วนสร้างสังคมที่สงบสุขยิ่งขึ้น

ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดกับชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทยมาช้านาน โดยวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา การพัฒนา และจิตวิญญาณของชุมชน ในขณะที่ชุมชนก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูวัดเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ความผูกพันที่สืบทอดกันมานี้กำลังถูกท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคสมัยใหม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนมากขึ้น ดังนั้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ พรหมวิหาร และอิทธิบาท เพื่อส่งเสริมความสามัคคีปรองดอง จะเป็นแนวทางสำคัญที่จะนำพาสังคมไทยก้าวไปสู่ความสงบสุขและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

ประยุกต์หลักพุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (2556) ชี้ให้เห็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาหลายประการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบ่มเพาะความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน สังคหวัตถุ 4 เป็นข้อสำคัญที่สุด ประกอบด้วย:

1. ทาน - การแบ่งปันสิ่งของ ความรู้ และการให้อภัยโดยไม่หวังผลตอบแทน
2. ปิยวาจา - การพูดจาสุภาพอ่อนหวาน หลีกเลี่ยงถ้อยคำรุนแรงหรือแบ่งแยก รวมถึงในโลกโซเชียลมีเดีย
3. อตถจริยา - การช่วยเหลือและทำตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม
4. สมานัตตตา - การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ยุติธรรม และปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

การปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งสี่ข้อนี้เป็นประจำ ช่วยสร้างบรรยากาศของมิตรภาพ ความไว้วางใจ และความห่วงใยซึ่งกันและกัน ซึ่งจะดึงดูดให้วัดกับชุมชนใกล้ชิดกันมากขึ้น

พรหมวิหาร 4 ก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งพระธรรมปิฎก (2558) อธิบายว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างสังคมที่สามัคคี ได้แก่:

1. เมตตา - ไม่ตรีจิตและความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์
2. กรุณา - ความเห็นอกเห็นใจและความเต็มใจที่จะช่วยเหลือผู้ที่กำลังทุกข์ยาก
3. มุทิตา - การยินดีในความสุขและความสำเร็จของผู้อื่น
4. อุเบกขา - การมีจิตใจที่มั่นคงและวางตัวเป็นกลางเมื่อเผชิญสุขทุกข์ในชีวิต

เมื่อพระสงฆ์และญาติโยมต่างบ่มเพาะทัศนคติเชิงบวกเหล่านี้ ก็จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมแห่งความเข้าใจ การให้อภัย และการเกื้อกูลกัน ซึ่งจะสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนงอกงามยิ่งขึ้น

ความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมยังต้องอาศัยความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่องในบางด้านสำคัญ ที่เรียกว่าอิทธิบาท 4 ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (2559) อธิบายไว้ ดังนี้:

1. ฉันทะ - ความสนใจและกระตือรือร้นในการทำความดี
2. วิริยะ - ความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติธรรมและรับใช้ผู้อื่น
3. จิตตะ - การอุทิศตนและมุ่งมั่นกับสิ่งที่ทำ

4. วิมิงสา - ปัญญาและการไตร่ตรองเพื่อแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพ

ด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่องในด้านเหล่านี้ วัดและชุมชนจะสามารถสร้างเจตจำนงและทักษะในการนำหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

พระธรรมปิฎก (2556) ชี้ให้เห็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาหลายประการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบ่มเพาะความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ที่เน้นการแบ่งปัน การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตัวอย่างเสมอภาค พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา อันจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมแห่งความเข้าใจและการเกื้อกูลกัน รวมถึงอิทธิบาท 4 อันได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมิงสา ที่จะช่วยให้วัดและชุมชนมีกำลังใจและทักษะในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จ

นำหลักธรรมสู่การปฏิบัติ

การรู้เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมเฉยๆ ยังไม่เพียงพอ จะต้องนำหลักธรรมเหล่านั้นไปปฏิบัติจึงจะเกิดผลเปลี่ยนแปลงต่อสังคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2562) เน้นย้ำวิธีการที่มีประสิทธิผลหลายประการ ในการนำหลักธรรมเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน:

ประการแรกคือการศึกษา วัดควรเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในหลักพุทธธรรมอย่างกว้างขวางผ่านทางเทศน์ สัมมนา สิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ยิ่งประชาชนเข้าใจและซาบซึ้งในธรรมะมากเท่าใด ก็จะมีแรงจูงใจที่จะนำไปปฏิบัติมากขึ้นเท่านั้น ประการที่สอง คือการมีส่วนร่วม วัดควรเปิดโอกาสให้ชาวชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมด้วยกันอย่างหลากหลาย เช่น ผ่านการทอดกฐินสามัคคี การเข้าปฏิบัติธรรม การอบรมศีลธรรม และการเป็นจิตอาสา การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นจะทำให้คำสอนเป็นจริงขึ้นมา

ประการที่สาม คือการเป็นแบบอย่างที่ดี พระสงฆ์และผู้นำฆราวาสที่ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต สามารถสร้างแรงบันดาลใจอย่างทรงพลังให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ยังมีตัวอย่างมากเท่าไรของผู้คนที่ใช้ชีวิตสอดคล้องกับธรรมะ ชุมชนโดยรวมก็จะยิ่งยอมรับคุณค่าเหล่านั้นมากขึ้น

ประการสุดท้าย คือการผสมผสาน การถักทอหลักพุทธธรรมเข้ากับวิถีชีวิตชุมชนโดยปรับให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี และเทศกาลทางวัฒนธรรม จะช่วยให้ผู้คนมองเห็นธรรมะไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่เป็นส่วนหนึ่งของมรดกร่วมในชุมชนที่ควรเทิดทูนและรักษาไว้

เพื่อให้ความพยายามเหล่านี้เกิดผล พระสงฆ์และชาวชุมชนจะต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้ครอบคลุมทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ รวมทั้งประสานกับรัฐบาล ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย และองค์กรพัฒนาเอกชน (กรมการศาสนา, 2560) ฐานความเข้าใจและการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจะช่วยระดมทรัพยากรและแรงผลักดันที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชน และการสร้างสังคมที่เป็นปึกแผ่น

การนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติจริงจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2562) ได้เสนอแนวทางที่มีประสิทธิผลหลายประการในการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ได้แก่ การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมอย่างกว้างขวางผ่านการเทศน์ สัมมนา และสื่อต่างๆ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมทางพุทธศาสนา การเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์และผู้นำชุมชนในการดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธธรรม และการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนี้ ความร่วมมือในวงกว้างจากทุกภาคส่วน ทั้งรัฐบาล ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย และภาคประชาสังคม ก็จะช่วยระดมทรัพยากรและแรงสนับสนุนที่จำเป็น เพื่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและสามัคคีต่อไป

สร้างสังคมคุณธรรม

เป้าหมายสูงสุดของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน คือการสร้างสังคมที่สงบสุขและมั่นคงด้วยธรรมะเป็นเครื่องนำทาง เมื่อวัดและชุมชนร่วมมือกันในการปฏิบัติธรรม เสียสละ การเข้าใจซึ่งกันและกัน และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ทุกคนย่อมได้รับประโยชน์ (พระมหาสุทิตย์ อาภาภโร, 2563)

การเสริมสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับชุมชนยังช่วยเสริมเสาหลักอื่นๆ ของสังคมไทย เช่น ครอบครัว การศึกษา และรัฐบาล (พระมหาบุญเลิศ จรรย์ปัญโญ, 2562) วัดสามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้คนได้รับไม่เพียงแต่ความรู้ทางศาสนา แต่ยังได้ทักษะเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาชีวิตด้วย วัดยังสามารถสนับสนุนครอบครัวโดยการให้คำปรึกษา ประกอบพิธีกรรมตามช่วงชีวิต และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้วัดยังสามารถส่งเสริมธรรมาภิบาลโดยการยึดมั่นในมาตรฐานศีลธรรมสูง และให้คำแนะนำทางจริยธรรมแก่ข้าราชการและนักการเมือง ในแง่ที่ความสัมพันธ์อันเข้มแข็งระหว่างวัดกับชุมชนจะมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาวะและเสถียรภาพในภาพรวมของสังคม

ที่สำคัญที่สุด เมื่อวัดและชุมชนเป็นหุ้นส่วนกันในการปฏิบัติธรรม ก็จะช่วยรักษาความมีชีวิตชีวาและความเกี่ยวข้องของพุทธศาสนากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการปรับใช้คำสอนโบราณให้สอดคล้องกับความต้องการสมัยใหม่ พุทธศาสนาจะสามารถเป็นแนวทางนำสังคมไทยไปสู่ความสงบสุขและความพ้นทุกข์ได้ตลอดกาล

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างสังคมแห่งสันติสุขและความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม เมื่อวัดและชุมชนร่วมมือกันในการปฏิบัติธรรม เสียสละ เอื้ออาทร และทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ทุกภาคส่วนของสังคมย่อมได้รับประโยชน์อย่างใหญ่หลวง (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร, 2563) ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชนยังช่วยส่งเสริมองค์ประกอบหลักอื่นๆ ของสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว การศึกษา และการบริหารบ้านเมืองที่ดี (พระมหาบุญเลิศ จรรย์ปัญโญ, 2562) โดยวัดสามารถเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิต เป็นที่พึ่งทางใจของครอบครัว เป็นผู้ถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม และเป็นต้นแบบจริยธรรมให้กับผู้นำทางการเมืองและราชการ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อวัดและชุมชนเดินหน้าเป็นหุ้นส่วนในการเผยแผ่พระธรรมให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ ก็จะสามารถรักษาความเข้มแข็งและความเกี่ยวข้องของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิตคนไทยให้คงอยู่สืบไป นำพาสังคมไทยทั้งมวลก้าวไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขและพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่โดยมีหลักการและวิธีการที่สำคัญ ดังนี้

ยึดหลักพุทธธรรมที่เน้นการเกื้อกูลกัน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา), พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา), สาราณียธรรม 6, และหลักทศ 6 มาเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ ด้วยการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูล พุดจาโพเราะ ทำประโยชน์ต่อกัน ปฏิบัติตนสม่ำเสมอ และวางตนให้เหมาะสมตามฐานะและสถานะ

วัดและพระสงฆ์ต้องปรับบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม นำหลักธรรมมาอบรมสั่งสอนให้แก่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง สร้างศรัทธาแก่ประชาชน พร้อมทั้งประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ชุมชนควรเปิดใจศึกษาเรียนรู้หลักพุทธธรรม น้อมนำไปปฏิบัติจนเกิดศรัทธา ให้ความร่วมมือกับวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี การช่วยเหลือสังคม และการพัฒนาชุมชน ตลอดจนปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นต่อไปให้เข้าใจและเห็นคุณค่าของหลักธรรม

ประยุกต์ใช้หลักธรรมผ่านกิจกรรมและโครงการต่างๆ ทั้งที่วัดเป็นผู้ดำเนินการเอง กิจกรรมที่วัดจัดร่วมกับชุมชน และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นโดยนิมนต์พระสงฆ์ไปมีส่วนร่วม โดยเน้นรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย น่าสนใจ เหมาะกับบริบทและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น

สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน ทั้งในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ รวมทั้งกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อระดมความช่วยเหลือทั้งด้านองค์ความรู้ บุคลากร งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ ในการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ติดตามประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ความพึงพอใจ การนำหลักธรรมไปใช้ประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ผลกระทบต่อชุมชน ฯลฯ แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

หากวัดและชุมชนร่วมมือกันส่งเสริมให้หลักพุทธธรรมหยั่งรากลึกในสังคมไทยอย่างจริงจังและบูรณาการเช่นนี้ นอกจากจะช่วยสานสายใยแห่งความสัมพันธ์ให้กลับคืนมาแล้ว ยังจะช่วยสร้างสังคมคุณธรรมที่มีศีล สมาธิ ปัญญา นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนทั้งทางโลกและทางธรรม สมตามพุทธประสงค์ที่ทรงมุ่งหวังให้ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสงบตลอดไป

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นกลไกสร้างความสามัคคีในสังคมบนรากฐานการเกื้อกูลต่อกัน

(แผนภาพอ้างอิงจาก : Napkin AI, 2024) ภาพที่ 1 แสดงแผนภาพขององค์ความรู้ใหม่

สรุป

ความสัมพันธ์อันแนบแน่นและเกื้อกูลกันระหว่างวัดและชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งของสังคมไทยมาเป็นเวลายาวนาน วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นศูนย์กลางในการประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังเป็นสถาบันหลักในการให้การศึกษา ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็มีบทบาทสำคัญในการอุปถัมภ์บำรุงวัด คำบูชาพระพุทธรูป และร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนา ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่หล่อหลอมให้พระพุทธศาสนาและวิถีชุมชนดำรงอยู่อย่างมั่นคงสืบมา

อย่างไรก็ตาม ความผูกพันที่เหนียวแน่นระหว่างวัดกับชุมชนในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายจากกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตที่เร่งรีบแข่งขัน กระแสบริโภคนิยม และกระบวนการโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลให้ช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชนขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมือง ด้วยเหตุนี้ การฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันขับเคลื่อน

การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีปรองดองนับเป็นแนวทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญ อาทิ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งเน้นย้ำการแบ่งปัน การพูดจาไพเราะ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการวางตัวอย่างเสมอภาค หลักพรหมวิหาร 4 ที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันจะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจและการเอื้ออาทรต่อกัน รวมถึงหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่จะช่วยเสริมพลังกำลังใจและทักษะในการนำหลักธรรมไปปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์

การนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจังเป็นสิ่งจำเป็นและจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกต่อสังคมได้อย่างแท้จริง โดยพระสงฆ์และผู้นำชุมชนต้องทำหน้าที่ให้การศึกษายุติธรรมและเผยแผ่ความรู้และความเข้าใจในหลักธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของประชาชนในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตตามแนวทางพุทธธรรม และบูรณาการหลักธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น นอกจากนี้ ความร่วมมือในวงกว้างจากทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และประชาสังคม จะเป็นพลังสำคัญที่ช่วยระดมทรัพยากรและกำลังสนับสนุนที่จำเป็นต่อการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนและการสร้างสังคมที่สมานฉันท์ต่อไป

ท้ายที่สุดแล้ว เป้าหมายสูงสุดของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชนก็คือ การสร้างสังคมแห่งสันติสุขและความเจริญงอกงามทั้งในด้านโลกและในด้านธรรม เมื่อพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการบำเพ็ญธรรม การแบ่งปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม สมาชิกทุกหมู่เหล่าของสังคมก็จะได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล สายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัดและชุมชนยังจะเกื้อหนุนให้สถาบันหลักอื่นๆ ของสังคม อาทิ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และระบบการปกครอง มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยวัดจะเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ

ชีวิต เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของครอบครัว เป็นผู้สืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรม และเป็นแบบอย่างแห่งศีลธรรมอันดีงามแก่นักการเมืองและข้าราชการ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อวัดและชุมชนร่วมเป็นหุ้นส่วนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันอยู่เสมอ ก็จะช่วยรักษาให้พระศาสนามีความเข้มแข็งและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืนสืบไป นำมาซึ่งสังคมไทยที่มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข และมีสติปัญญาพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงทั้งในระดับบุคคลและในระดับส่วนรวมตลอดไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2558). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). ธรรมานุญชีวิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- พระมหาไชย สิริอาโณ. (2561). วัดและชุมชนในยุคปัจจุบัน. ใน 60 ปี มจร: รวมบทความทางวิชาการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญเลิศ จรรย์ปัญโญ. (2562). บทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชน. ใน พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2563). แนวทางพุทธบูรณาการเพื่อสุขภาวะของชุมชนแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- Anthropic. (2024). Claude AI (Version 3 Opus) [Large language model]. <https://claude.ai/>
- Napkin AI. (2024). Napkin AI (Version Starter Plan). <https://www.napkin.ai/>